

Ta ukrep je smeti storiti, kadar je slučaj posebnega uvažanja vreden, in za osebe, katerih bivališče je znano, katere še niso bile zaradi hudodelstva ali pregreška obsojene in gledé katerih sodba ne omejuje državljanskih pravic niti ne dopušča, da jih je postaviti pod policijsko nadzorstvo ali zavarovati v posilni delavnici, in naposled ne meri na izgnanje ali prepoved zvrševanja nalašč zlorabljenega poklica.

Ta določila pa ne veljajo tedaj, če na mesto neiztirljivih denarnih kaznij stopijo kazni prostosti.

Ukrep, da se izvršitev kazni odloži, se pa ne dotika pripoznanih odškoddeb, glob in postranskih kaznij.“

Kazen se torej ne izvrši, če obsojenec v času, določenem najmanj z enim, a največ s tremi leti, ne zakrivi hudodelstva ali pregreška. Če torej zakrivi v tej dobi prestop, nima to nobenega vpliva. Različno od belgijskega zakona, ki določa najdaljšo dobo na pet let, smatra avstrijski načrt dobo treh let zadostno, da stoji obsojenec pod Damoklejevim mečem kazni. Veliko dalje ni imeti obsojenca pod to pretnjo, — bilo bi to zanj bolj mučno, nego li kazen sama.

Kakor določa čl. 33. uvodnega zakona, priobčiti je ukreneni odlog, ko se razglša sodba. Proti ukrepu se lahko pritoži obtožitelj (državni pravdnik in zasebni obtožitelj). Kadar preteče v ukrepu določeni čas, mora sodišče izreči, da je kazen zamrla. Proti temu izreku sme se v treh dnevih pritožiti državno pravdníštvo (zasebni obtožitelj ne), obsojenec pa proti ukrepu, da se bode kazen izvršila, ako tudi se je bil izrekel odlog. Ko je stopil ukrep, da je kazen zamrla, v veljavo, ni ga moči izpodbijati zaradi hudodelstev ali pregreškov, katere je obsojenec sicer izvršil v določeni dobi, kateri pa so šele pozneje znani postali.

Dr. F.

Pravo pa človeška volja.

(Prosto po dru. Ahrensu.)

Razmera med pravom in človeško voljo je zanimiva v dvojnem oziru. Prvič se ustanavlja veljavno pravo (zakon) po

volji dotičnih ljudij, bodisi posameznega vladarja, ali več ljudij drugo je vprašanje, kako se čini in učini pravo, a za čin je tudi treba volje.

Kar se tiče prvega vprašanja, bila je dolga pravda med pravniki, je li res človeška volja vir vsakemu pravu (subjektivna šola), ali le oblika, po kateri stopi pravo, kot samostojno načelo, v življenje (objektivna šola). Na videz bi se reklo, da izvira pravo res le iz volje ljudij. Mnogo pravnih načel se je razvilo zlasti pri Slovanih iz šege, namreč iz volje več ljudij zaporedoma živečih. Dosti načel so predlagali posamezni pravniki zlasti v Rimljanih, in potrdili sodniki, zopet le volja sodnikov. Brez dvombe je bila volja kraljev ali volja večine zakonodavnih zborov ustanoviteljica marsikaterih zakonov. In kaj drugega je pogodba, ako ni složna pravna volja več ljudij v istem trenutku? Med take pogodbe, ki so ustanovile zakone in jih ustanavljajo še dan na dan, pa štejemo n. pr. „*Magnam chartam*“ v Angliji, tiste glasovite prisege na Španjskem, po katerih so obljubili stanovi pokoro svojemu kralju, dokler bode ravnal po pravu in posameznih pravicah, z dodatkom: „*Se no — no*“; pridržali so si namreč nepokornost, ako ne bi izpolnil kralj svojih obljub. Semkaj pa spadajo še danes ne samo vladarjeve obljube pri nastopu vlade, nego tudi vse zakonodavstvo v državah, ki imajo svoj ustav. Ako je treba za kakšen zakon zraven kraljeve volje še tudi ukrepa večine neke zbornice ali celo dveh zbornic, ne more se zvati taka oblika drugače, nego „pogodba“.

Ali motil bi se, kedor bi trdil, da je človeška volja popolnoma prosta, neomejena, kadar tvori pravna načela, zakone. Ta načela tiče drugje, namreč v razmerah ljudij med seboj in med stvarmi; ta načela so ustanovljena v božjem redu sveta, kakor je ustvarjen in kakor so se razvile zemeljske razmere po človeškem delu. Stavek n. pr., da so dolžni roditelji skrbeti za deco svojo, je sam na sebi resničen, naj bi ga pripoznala volja človeška, ali ne. Nobena država ni mogla brez škode tajiti tega pravnega načela, in zato so se opustile najdenišnice, po katerih pomrjejo otroci. Niti Sparta ni smela zanemariti tega načela in propala je vzlic svoji protivnosti ali morebiti prav zaradi te protivnosti. Tako n. pr. na Francoskem zakon oproščuje nezakonskega očeta vsake dolžnosti, skrbeti za otroka, ali nasledki tega

zakona gotovo ne mikajo drugih držav k enakemu pravilu. Ako se francosko ljudstvo ne množi več, ako čitamo v sodnih razpravah o svojstvih ženskega spola, in da si jih ne upa obsoditi nobeden sodnik, nobeden porotnik, ne moremo drugače, nego korenine iskati v dotičnem krivem zakonu.

Brez dvombe je veljavno pravno načelo, da morajo ljudje po svojih močeh šteti davke, da se poplačajo državni stroški. To načelo je gotovo samostojno, objektivno, sicer ne bi ljudstvo dovolilo vsako leto potrebnih davkov. Ako se pa davki zapravljajo za druge namene, ako se po sili iztirja več, nego ljudstvo premore, kaj se zgodi? Prevrat nastane in vladam se dokaže, da pravo ne izvira iz njihove volje, nego da je samostojno. Nobena vlada ne more obstati, bodisi posameznega vladarja, bodisi neke večine, ako se ne drži prava, ako ima za pravo le svojo voljo. Shakespeare postavlja na smeh samovoljo zakonodavca (Kralj Henrik VI. drugi del), ko puntar Jak Code, po drugih puntarjih izvoljen za kralja, določuje nove zakone tako-le: „Sedem hlebov po desetki naj se prodaja prihodnjič v Angliji za groš; leseni vrč na tri obroče naj jih meri odsihmal devet i. t. d. Navadno pa se vsak prevrat zatelebi zopet v krivico, ker je uže sam po sebi kriva oblika za ustanovitev pravice in ker se je vdeležuje preveč krivičnih ljudij. Kadar začne vladati taka surova in nestrpljiva večina, dosti je hujša v samovolji, nego je bila kedaj kraljeva vlada, in odpravi se po taisti doslednosti, ker je izgubila pravo izpred očíj. Zgodovina nam kaže, da se v takih primerljajih razvoj nadaljuje prav tam, kjer je bil pretrgan. Ko je bil dosegel francoski prevrat dne 4. avgusta 1789 ustavno življenje, in če bi ljudstvo bilo zadovoljno z doseženim pravom, lahko bi izostali strašni prevrati do leta 1815. In res se je leta 1815. nadaljeval razvoj tam, kjer je bil pretrgan leta 1789. Tako smo tudi v Avstriji leta 1867. začeli nadaljevati prav tam, kjer smo bili jenjali leta 1848. V tem je velika tolažba, ker nam kaže zgodovina vender napredujoče pravo. akoprem se včasih pretrga ali, kakor pravijo naši sosedge: „Svaka sila do vremena!“

Napredek se kaže tudi v številu ljudij, ki so poklicani, vdeležiti se zakonodavstva, in ne samo poklicani, nego tudi sposobni. To se godi, kakor dan na dan pri razsvitljanji naše zemlje. Solčni žarki obsevajo najprej posamezne vrhe najvišjih

gorâ; s časom pa prestopi svetloba na vrhove druge vrste in nazadnje se razgrne po vsaki dolinici, po vsaki vasici. Tako se širi spoznavanje prava, pravična volja, in s tem tudi sposobnost, zakone dajati, med več in več ljudij, akoprem se to ne dá lahko opraviti drugače, nego po izvoljenih poslancih. Veliko je vredno pri tem pridržanje in le počasno izpreminjanje starih načel ter privajenih državnih oblik.

Ugovarjati bi se dalo, da nič ne hasni, govoriti o samostojnem pravu, dokler nismo složni o pomenu „prava“, in dokler ni določila znanost tega pomena ter vseh pravnih načel; itak nimamo pre ničesar, nego kar je določila človeška volja. Ni veljaven ta ugovor uže zaradi tega ne, ker iz njega izhaja: Iščimo, da najdemo pravo in vsa pravna načela! — ne pa: Določujmo, kar hočemo! A tudi ni res, da ni še ničesar določila znanost, — ampak dosti, prav mnogo prava je uže dognanega. Od časa, ko je Mojzes oznanil deset božjih zapovedij, v katerih je tudi nekoliko pravnih prepovedij, od tega časa se je razvilo pravo uže davno in mnogotero. Zlasti so izdelali Rimljani privatno pravo o raznovrstnih predmetih, osobito o pogodbah tako izvrstno, da ga rabijo malo izpremenjenega še dandanes vsi narodi. Grki pa so bili začetniki v marsikaterih oblikah javnega prava. Nova doba je dovršila druge oddelke, pravo osebe in države, način pravde, trgovsko, menično in zemlje-knjižno pravo itd., in še dela neprenehoma naprej.

Ako torej spoznamo, da je pravni red nad človeško voljo in pred vsako pogodbo utemeljen v razmerah človeške družbe in njenih razredih, v njenih močeh in njenem razvitku, ako smo dosegli tudi višjo znanost, da se razvijata pravo in država ne le po samostojnih in večnih zakonih, mari tudi pod vodstvom božje previdnosti, ki drži tiste zakone zraven omejene človeške svobode: tedaj se bomo trdo zanašali na božjo moč in preverili, da se ne dado državne osnove in naprave koj po ukrepu naše volje odpraviti, ker so se tudi napravile po večnih in občih pravilih, nego da jih moremo le prenarediti po dolgem in vztrajnem delu. Ako smo res spoznali boljše pravo, tirjali ga bomo tudi vedno in prepričani bomo, da moramo nazadnje zmagati. Bolje tega ni moči izreči, nego kakor sv. pismo pravi: „Hrepenite najprvo po pravu in po pravičnosti — vse drugo se bode vam

privrglo!“ Zato pa tudi moramo v prvi vrsti glasovati za pravo naj pride predlog od katere strani koli. Zato ne sme biti po-glavitni namen hrepeneti po oblasti ali po večini, nego pravično ravnanje mora nas dovesti do tega in nas tudi bode dovedlo, ker tisti bodo izgubili oblast in večino, ki ne hoté ravnati po pravu; in tudi mi bodemo oblast izgubili, brž ko jenjamo biti pravični.

Druga razmera med pravom in človeško voljo se javlja pri činu prava. Znano nam je, da ima država sredstva in pravico prisiliti vsakega, da stori pravo, n. pr. da izpolni pogodbe, da plača davke, da služi kot vojak. Vender bi bilo prav žalostno, ako bi se moralo vsako pravo iztirjati po sili. Sila je le za silo, t. j. rabi naj se le v skrajni potrebi. Pravo, kakor vsako dobro delo, naj človek stori voljno, t. j. v pravem pomenu svobodno. V drugo razpravo bi spadalo razlaganje človeških namenov, nauk o pobožnosti, znanosti, lepi in koristni umetnosti (v zadnjo spada vsako preprosto delo), o uku in vzgoji, o moralnem in pravičnem človeškem življenji. Do vseh teh namenov naj se vzpenja človek iz svoje volje, in brez te volje ne more se zgo-diti nič blagega, nič vrednega. Kaj bi na pr. pomagalo, ljudi siliti v cerkev? Prisiljena molitev ne bi mogla biti prijetna Tistemu, ki tirja, da naj se Bog moli „v duhu ter v resnici“. Voljno delo pa daje dostojnost tudi zadnjemu preprostemu delu in delavcu. Ako hlapec opravi svoj posel voljno, namreč z namenom storiti kaj koristnega in kolikor moči izdatno, lepo in vrlo, spoštovati ga moramo, in dostojnost njegova je višja nego dostojnost visokega gospoda, ki le dela zaradi plačila ali iz častilakomnosti.

Tedaj pa tudi mora država spoštovati svobodo, razbirati med jednim dobrim in med drugim, ali med dobrim in boljším. N. pr. država mora veljavno spoznati versko svobodo, ona ne sme prisiliti državljanov k jedni cerkvi in dopuščati mora vsako vero, ki ne žali dognanih načel morále ali celo pravice. Država ne more v znanosti določiti, katera znanost je resnična, nego le znanost naj popravlja zmote znanosti. Takisto velja svoboda za druge namene in za razbiranje med njimi, n. pr. ali stopim v znanstveni zavod, ali hočem postati kupec, ali kaj drugega. Ker pa velja svoboda za vse človeške namene (izimši pravo), tedaj izhaja vse iz tega, da ima človek tudi svobodo opuščati. Res mora država pripoznati tudi to svobodo, prav zato, ker smo

rekli, da država ne more prisiliti človeka k temu ali k onemu dobremu delu in namenu. Jasno je, da se da krivo rabiti vsaka svoboda, bodisi, da človek ne stori ničesar, kadar bi lahko storil kaj dobrega, ali da stori celo nekaj hudega namesto dobrega. Dokler se hudo godi skrivaj (izimši krivico), ne more država segati vmes, ali v javnosti se hudo ne trpi, ker žali javno naravnostvenost. Le jedna svoboda ne velja, namreč svoboda krivice. Pravo je tako potrebno, da mora država zatirati krivico povsod, tudi če ni javna, naj se to zgodi na tožbo poškodovančeve ali proti hujšim krivicam tudi po uradni dolžnosti.

Ako pa tudi država ni kos vsakega državljana primorati k dobremu, vender lahko stori sama dokaj dobrega po svoji svobodi, po svojih uradnikih. Država ni prisiljena službe podeliti znanemu brezvercu, kakor tudi ne bode zaupala svojega premoženja znanemu zapravlјivcu. Nadziraje uk in vzgojo se bode država vspešno trudila vse dobro sejati v mlada srca, in če se javno pripoznava in spoštuje vsako vrlo delo, navajalo se bode ljudstvo zmirom bolj in bolj k pravi rabi svobode. Torej naj se tudi pravo stori svobodno, in bolj ko je ljudstvo navajeno pravo činiti iz svoje volje, več pravnih opravil bode država tudi prepuščala svojemu ljudstvu. Tako vidimo uže dandanes, da prepuščajo omikane države ljudstvu šolsko in krajevno upravo, deželam ali sploh večjim oddelkom precej velik kos javne uprave, porote, volitve skoro vseh javnih organov, — a vse to je čvrsta podstava politični svobodi. Tudi ta napredek je počasen, ker jih je premnogo, ki se radi odtegnejo javnemu delu ali plači za javne namene. Ali napredek ni možen brez voljnega občega sodelovanja pri vsakem javnem in potrebnem zavodu. To sodelovanje je bilo od nekdaj trda podloga angleškemu ustavu, četudi v omejenem krogu boljarjev.

Svoboda tedaj ni samovolja, niti namen sam za-se, nego oblika dobro činiti, zlahtno orodje v zvršbo vzornih namenov človeške družbe in kot tako tudi veliko vredno. Da sta si v ozki zvezi vdeležba ljudstva pri zdelovanji zakonov in svoboden čin prava, jasno je ob sebi. Ako je ljudstvo navajeno storiti pravo voljno, izhaja mu uže iz takega ravnanja pravica, da ga vlada posluša pri določevanji prava, namreč pri zdelovanji novih zakonov. In ni prazno upanje, da mora podpirati napredek v

prvem tudi napredek v drugem. S to nadejo pa tudi završujem svojo razpravo.

Dr. Janko Serbec.

O sodelovanji političnih oblastev, kadar se razsoja, je li neprimičnino privzeti v deželno knjigo ali ne.

Z ukazom z dne 17. junija 1881, št. 8389, je miniserstvo za notranje reči dogovorno z ministerstvom za pravosodje deželni vladi v Ljubljani o pritožbi graščaka Morica L., ki je prosil, naj se pripiše več zemljeknjižnih celot njegovemu deželnoknjižnemu posestvu v Radečah in v Svibnem, prijavilo nastopno:

Z vprašanjem, koliko so politična oblastva pristojna razsojati o dopustnosti prememb v deželnoknjižnem posestvu, pečalo se je uže najvišje sodišče v svojem izreku z dne 12. junija 1872, ki je zadeval v prvi vrsti le razmere deželne knjige na Češkem, ki se pa naslanja v svojih razlogih na splošna uvažanja, zadevajoča ne le deželne knjige te kronovine, ampak sistemo deželnih knjig sploh z ozirom na njihov državnopravni značaj.

Po teh uvažanjih je utemeljeno sodelovanje političnih oblastev, kadar se razsoja, je li prevzeti to ali ono neprimičnino v deželno knjigo, v tem, da deželna knjiga ni samo sodna naprava, ampak je tudi zaradi posebnega stališča, katero ima po ustavi deželnoknjižno véliko posestvo, podstava deželni ustavi; zaradi tega državnopravnega pomena deželne knjige strankam ne more biti dano na voljo, hočejo li, da se privzemo take neprimičnine v deželno knjigo ali ne; prav tako pa ta reč tudi ne spada jedino le v kompetencijo sodišč, za katera so mero-dajni tabularni predpisi, ne pa narodnogospodarske in politične razmere. Presojati take javnopravne reči so poklicana torej po smislu omenjenega izreka najvišjega sodišča pred vsem politična deželna oblastva.

Ako imamo v čislih te nazore najvišjega sodišča, nimajo politična oblastva nikakega posebnega uzroka, zakaj bi drugače